

אמונה וחיים

(סוף)

הפנימי וזה הוא אקט של רצון. הכרת השגיאה הגדולה. שהיתה בעוכרינו! החטא הקדמון, הפרוד האישי מאלהים. החרטה הפנימית הזאת צריכה להיות הדחיפה הראשונה בדרך לאלהים, לאלהים האישי שבתוכנו. ודיננו הוא אותו הדין של הבן שהלך למרחקי גדודים ואחר גלגולים רבים הוא שב ועומד בחרדה בפתח בית אביו: 'דפקו ויפתח לכם'. העמדה הפסיבית של 'אנחנו מחכים לו' לא תצלח כאן למאומה. אנחנו מוכרחים לבוא אליו. רק ע"י עבודה עצמית רבה אחרי שגברנו את המכשולים הפנימיים. אחרי שהוצאנו לפועל את ההכנה הראשונה, השגנו טהרה פנימית ידועה — טהרת הרצון, המחשבה והרגש, רק אז אנו מסוגלים לקבל אותו, את הגואל, לא קודם. רק אז הוא מוכן להטות לנו אוזן.

המכשול העיקרי של האדם המודרני בדרכו לאלהיו היא האיטל-קטואליות היתרה שלו: טפול נפרו בכחות אינטלקטואליים ע"פ שאר הכחות. האינטלקט, כיון שנעשה שליט באדם, הוא סוגר אותו בתוך ד' אמות עולמו הקטן, פרי הנסיונות שהאדם צבר לו במשך חייו מתוך הסביבה האנושית והטבעית. הכל מה שנמצא מעבר לשטח זה בטל לדידו. אבל מעבר להכרה היום-יומית, מעבר להיקף של הנסיון הרגיל, רק מתחיל העולם האמתי, המונח ביסוד העולם הפיסי. מתחיל הים של האנרגיה הקוסמית, שגליו זורמים בלי הרף לתוך עולמנו אנו והעצמים הפיסיים יוצרים רק את הקרום החיצוני של סובסטנציה קוסמית זאת. אבל לא הצד המדעי של הדבר חשוב לנו, אלא הצד המעשי. אותו האדם, המסוגל להתרומם מעל לנסיונו היום-יומי, וביכולתו לשבור את 'צנת הברזל' שהשכל חובש עליו, — במדה שהשאיפה ליציאה מתוך בית-כלא זה מתגברת בתוכו; במדה, שכחות הרצון מתחילים לפעול בו בכדי לשחררו במדה, שהוא קובע את מרכו מעבר לגבולותיו של האדם החיצוני; במדה שמתעוררת בו האמונה בכוחותיו הפנימיים שבעזרתם יוכל להגיע לידי מדרגה של שליט על הסביבה כולה, שבעזרתם יוכל להרחיב את אופק הכרתו, יוכל לחדור לעולמות ולשטחים, שעד כה היו סגורים בפניו; במדה, שהוא מתחיל להאמין, שנחלת האדם הפנימי יכולה להיות גם נחלתו — באותה המדה הוא מרגיש שכוחות חדשים זורמים לתוכו: מתחילה הצמיחה הפנימית. ברגע אחד שוברים הכוחות הקוסמיים את הקלפה של האדם החיצוני. הגלים של הים הקוסמי שוטפים אותו. וראה זה פלא: במקום לטבוע בים אין-סופי זה, האדם נישא על-פני הגלים כשוחה מאומן, היועד לפלס את דרכו בבטחה. כשהדבר הגדול הזה מתרחש, אדם יכול להגיד לעצמו: 'המעשה נשלם'. כאן מתחילה נקודת המפנה בחיי האדם, ההכרעה של האדם הפנימי על גבי החיצוני הושגה. שלטון כוחות רוחניים על טבעיים. מכאן ואילך נסתיימה העבודה הפנימית של האדם מתוך רצון וכונה ברורה. כל התפתחותו הפנימית להבא נעשית באופן אוטומטי ותפקידו של האדם הוא רק לא להפריע בהמשך הפרוצס הפנימי הזה. פרוצס של לידה רוחנית — הולדת אלהים באדם.

רעיון ההשתלמות עומד במרכז הבריאה והאנושיות כולה, פירושה: העלאה והרמה הדרגתית של היצורים הטבעיים, האנשים הבודדים והאנושיות כלה. לכן, לא ע"י הפרת החוקים המוסריים מגיעים לידי חופש פנימי, אלא ע"י קיומם. ונוסף, השאיפה להתרומם מעליהם. כי החופש מחייב חוקיות פנימית ולא הפקרות מוסרית. ובכדי שהחוק ייעשה לטבע שני, הוא מוכרח מקודם להתיצב לפנינו בתור צווי. התכלית של החוקים המוסריים היא: לשמור אותנו מפני ירידה ולפתוח לפנינו את הדרך לעליה. מה שמוריד אותנו עלינו לשלול, מה שמעלה — לחייב. החוקים המוסריים יש להם יסוד מיסטי נצחי; וכל אתיקה שאינה בנויה על-יסוד זה, סופה להבטל. ההכרת הפנימי של

מעכשיו מתחילה תקופה חדשה בחיי האדם. הסביבה הטבעית והאנושית אינן מעיקות עליו יותר. האדם הכיר את מהותו הרוחנית הנצחית, נפגש אתה פנים אל פנים, והנה הוא עומד מורם מעל לכל הבריאה, מעכשו הוא אדון הסביבה ולא עבד לה והכחות הטבעיים מוכרחים להכנע לו. ההרגשה וההכרה של האדם מתרחבות על פני תבל כולה. מכון שבתו הוא במרכז העולם. האדם הגדול, האדם הקוסמי תפס את רסן הממשלה בידו והנה הוא מוביל אותו דרך מרחקים אין סוף. חוש חדש נולד באדם שעל ידו הוא מסוגל לבוא במגע עם מציאות אחרת מזו שהיה רגיל לה עד כה. עולמות חדשים נפתחים לפניו, עולמות שלא האמין בקיומם. פלאים אין חקר של ההיכל הפנימי נגלים לפני עיניו והוא עומד כולו גדהם בפני המחנות הללו: האמנם כל האושר הזה צפון בשביל האדם? מבלי שהוא ידע על כך? כן, זאת היא נחלת בן האדם שנחנה לו מידי אלהים. 'אני בתוך האב והאב הוא בי, אני ואבי אחת הם' בטרם שאדם יכול להגיד את הדברים האלה, הוא עומד בפני אלהים פנים אל פנים ואלהים מתגלה לו בכל הודו ותפארתו. בשלש מדותיו היסודיות: גבורה, חכמה, אהבה. והנה בא גם הרגע, שניתן לבן לגלות את תפארת האב והוא כולו אומר: 'כל הגבורה בשמים ובארץ ניתנה לי מידי האב'. כן, 'שמים חדשים וארץ חדשה' — אדם עליון ומציאות עליונה, הנה המטרה. אליה אפשר להגיע רק מתוך התחדשות פנימית, מהפכה מהיסוד... הנני שלוח מאת כחות האור להעיד על מלכות האור, מולדתנו הרוחנית מני קדם ועד היום הזה. את זכותנו זו להיות נמנים בין בני האור, בני אל חי, אנו מוכרחים לכבוש לנו בדרך מלחמה עזה עם כחות החשך, כחות החיה שבתוכנו, החוסמים בעדנו את הדרך לעליה. האמת היא אחת, הגלויים הם שונים, כמו שהאור הוא אחד והגוונים הם רבים. לכן מאחורי כל הגלויים הדתיים עד כה עומדת אישיות אלהית אחת, אלהי השמים והארץ; והשמים שדובר עליהם כאן, אינם איפה מעבר לכוכבים, אלא זאת היא הספירה הרוחנית של האדמה, המקיפה אותנו מכל צד. אנו צריכים להיות רק פתוחים כלפי זרמי האור, הממלאים את התבל כלה ומחפשים להם פתח לחדור לתוכנו. כל אחד מאתנו בנה סביבו חומה עבה, שחס וחלילה, לא יחדור אף שמץ מאור אלהי. אנחנו מוקפים קלפות על גבי קלפות, חומות על גבי חומות. הידועות בשם הן: פן-גשמיות ופן-סקטואליות. מובן מאליו, שאחר כל זה, הכל הוא סתום בתוכנו בפני כל תנועה של אויר צח, הבא מן ההרים. ולכן תפקידנו הראשון הוא לטהר את האתמוספירה בתוכנו: לתת לרוחות צחים, הבאים מן ההרים לחדור לתוכנו...

האדם יוצר את גורלו, לפי שהוא מעמיד את עצמו בתוך העולם. לפי העמדה שהוא תופס ביחס לכוחות השונים בתוכו ומחוצה לו, נקבע גם גורלו: להיות אדון הסביבה והכוחות הטבעיים או משועבד להם. בידי האדם היא הבחירה לחייב כחות ידועים בתוכו וע"י כך לעזור להם בגלויים, או לבטל אותם וע"י כך להחניק אותם, בטרם שראו אור חיים. בידו הבחירה לבטל אפשרות זו ולחייב אפשרות שניה, אי-כ האמונה של האדם קובעת את התפתחותו להבא, קובעת את גורלו ודנה אותו לכף זכות, או לכף חובה. הדרכים הם שנים: דרך החיים ודרך המות. אחת היא הדרך לחיים אישיים נצחיים בספירה נצחית וזוהי תכלית האדם. השניה היא הדרך למות נצחי, להתפוררות ההרכבה האישית ליסודותיה, המניחה חדלון מוחלט להיחיד ולהחברה כלה.

השאלה היא בראש וראשונה שאלת רצון ולא שאלת הכרה. הצעד הראשון בדרך זו היא תשובה, אבל כמובן רדיקלי, היינו, העברת נקודת הכובד והמרכז של האישיות מהשטח של האדם החיצוני לשטח של האדם

הצווי: "ואהבת לרעך כמוך", או "אהוב את שונאך" (אהבת הקרוב והרחוק) מבוסס על ההרגשה המיספית של אחדות האנושיות כולה. על ההכרה, שכלנו קורצנו מחומר אחד, שראשיתנו ואחריתנו אחת היא. ההרגשה הזאת מניחה יסוד רוחני, יסוד נצחי באדם. בלי אמונה בנצחיות, בלי אמונה בהמשך של ההתפתחות האנושית גם מעבר לסף המות; בלי אמונה בהגשמה של האפשרות הנצחית באדם, בלי אמונה באלהים, המקור והנושא של נצחיות זו, בלי אמונה אלמנטרית זאת—כל אתיקה וכל ארגון תרבותי נידונים להרס. האמונה באלהים היא האמונה בנצחיותנו אנו: נצחיות האישיות הרוחנית והאנושיות כולה. זהו היסוד היחידי האיתן, שעליו אנו יכולים לבנות את כל בנינו התרבותי לעתיד. בלי יסוד זה כל תרבות וכל ארגון חברתי הם בבחינת בונה ביה על החול; והגושיות שאינה מכירה ביסוד היסודות הנה, סופה התנוונות וירידה גמורה. בלי יסודות דתיים אלמנטריים לא יתכן שום בנין חברתי בר קיימא. שום יצירה תרבותית, בעלת ערך נצחי. כל נסיון לבסס את האקונומיה על חוקים כלכליים טהורים מוכרח להביא לידי קטסטרופה כלכלית וסוציאלית. ארגון כלכלי שאיננו רוצה לקבל את כוונתו מתוך חוקים מוסריים, חותר בעצם ידיו תחת קיומו. אותו הדין ביחס לפוליטיקה, אם הרעיון של אחדות האנושיות כלה לאורגניסמוס אחד, אינו עומד בסני עיניה. א"כ אנו רואים, שקיומה והצלחתה של האנושיות תלויים בהשפעה ההדדית וקביעת הדרגה נכונה בין השטחים השונים היוצרים את תוכן חייה. רק ארגון המעמיד את התרבות הרוחנית במרכז ואת

הפוליטיקה והכלכלה בהיקף, רק ארגון כזה נושא בתוכו הבטחה לאורך ימים; כל ארגון אחר לא יצלה. אותו הדין ביחס לאורגניסמוס האישי, כמו האורגניסמוס החברתי. שלטון של כוחות רוחניים על טבעיים יוצרים את תנאי הבריאות גם פה וגם שם. זאת היא התבנית של הארגון הקוסמי. כוחות אלהיים אישיים מהווים בו את המרכז. מסביב להם מאורגנים כוחות רוחניים מוסריים וכוחות טבעיים יוצרים בו את הפריפריה הקיצונית. לפי התכנית הזאת בנה משה את הארגון התרבותי והחברתי של העם בומנו וככה גם אנו צריכים לבנות. הכחות בקוסמוס, בחברה, באדם הם אותם: אתמול, היום וגם מחר. ורק פרופורציה נכונה ביניהם מבטיחה הצלחה לאורך ימים. באופן מקביל בנוי גם האורגניסמוס האישי: המרכז האישי מהו ניצוץ אלהי, ניצוץ של אור, אור רוחני. מסביב לו מרוכזים כחות רוחניים מוסריים—כחות הרצון, המחשבה והרגש וכעין מסגרת חיצונית מהוה הגוף הטבעי עם היצרים של הזנה והפריה. הניצוץ האלהי בתוכנו מבטיח לכל אחד חדירה ואזרחות בתוך עולם של כוחות אלהיים אישיים. אבל רק אז, אם נמלא את תעודתנו: תעודת האדם בתוך העולם—תעודת מתווך בין אלהים והטבע, תעודת מכוון את גלי האור הזורמים מתוך המרכז האלהי לתוך הפריפריה הטבעית לשם השלמת הבריאה. רק אז אם נשתתף בפועל ובהכרה ברורה במפעל האלהי, מפעלה הקוסמי של הבריאה, אם נקבע את חיינו בהתאם להתעודה הזאת נוכל להקרא שותפים לבורה.

סקירות אמנותיות - ספרותיות

דוד פרישמן

(במלאת 10 שנים למותו - י. אב תרפ"ב - תרצ"ב)

הבהירה. הוא העריך את הדברים הפשוטים והרגילים, האמורים כהגיון ובטעם, ביריעת והבנת. דברים כהויתם וכשמעם הפשוט והרגיל, בלי התנפחות והתגנרות. וזה סוד סגנונו, הקל והפשוט, הבהיר והשקוף, הרך והמלטף, והרוקד ונוקב כאחד. וזה סוד נשמתו—אותה הנשמה הזכה, הערה, הקולטת כל זעק קל וכל רעש, והפולטת כבורה מעט דבש ומעט עוקץ... רומה נשמתו לאותה תחנת-כח סרכזית שכמה וכמה צנוורות של יצירה מסתעפים מסנה, שכמה וכמה חושי-חשמל דקים מפיצים את אורה וזוהו. רומה הוא לאותו הנהר השופף בגאון, וממלא את כל גרות פלגיו הרבים. פלג אחד—שירה, פלג שני—תרגומים מצוינים ונפלאים במינם. פלג שלישי—אותיות פורחות-פיליזונים קלילים ושנונים מלאים רעיונות מקוריים ומעניינים. פלג רביעי—והוא הגדול ביותר, בקרת, מכתבים על הספרות, פאר הבקרת בספרות העברית, בקרת אמיתית, בלי כל משוא פנים, בלי כל רגשי-ידידות עם פלוגי המחבר ואלמוני היוצר. פלג חמישי—ספורים ריאליסטיים, מבחר הנובילה העברית שבספרותנו החדשה. פלג ששי—עורך ומריל, עורך צעיר ורענן, והוא אבי הספרות הצעירה והרעננה שהתגלתה במספרות "רשפים", "הדור", "הבוקר" וגם בהתקופה שלו. ופלג הפלגים—פרישמן האישי, בעל ההומור המצוי, החריף והשנון, אשר שיתח-החולין שלו, אגרותיו ופתקאותיו הם גופי-תורה, גופי-הלכה, כרך כל הגדולים והגאונים המחוננים ברגש וכשרון, במחשבה ודעת.

הוא היה אחר מאנשי-האשכולות, שיינם יין משומר, חזונם—חזות נצח ומעין יצירתם—הדרת הגניוס הלאומי.

צבי קרול

במכתבו האבסטרקטי ל"ש. 5. ציפרון אנו קוראים סיקה זו: "רוח מסקונית ורוח שירה היו באמת הרוחות המנשבות בי כומן אחד גם יהד, ולא חדלה התגנרותן מקרבי עד היום הזה".

ואכן, כזה היה האיש, משורר פיוטן מלידה, מתרפק על המוות ומתיחד עם השכינה, רך וענוג, שלו ונעים. ומבצד השני, מיסר ומבקר, מתח ומכרר, מצליף בשבט אמרותיו השנונים, החודרים למעמקי-לבב, ונכנסים לכושר כרצונית ביה-הדין.

הוא היה המורה של הספרות העברית החדשה. מורה—במונח הפשוט של המלה. מורה ומלמד את דרכי-הכתיבה ואמנות היצירה. אותה החוכרת הקטנה והצנוטה שהופיעה לפני חמישים שנה, "תהו ובהו" ושחוללה מערה בעולם ספרותנו נעשתה כרבות הימים, לספרות-הספרים של ספרותנו, "לשחן-ערוך" של הספרות. הוא שלח את חציו החרים והשנונים בכל אבירי-הספרות של הימים החם. פרץ סמולנסקין, הארזי, ילג, ליניבבלום, יהלל, אחר-העם, ברנפלה, ועוד ועוד, כל הדור הספרותי האחרון במשך ארבעים שנה עבר תחת שבט בקרתו, וכל הדור הספרותי הזה למד ממנו. קבל מסנו. כי הוא הביא לספרותנו את המעם היפה, הוא הכניס לספרותנו את הרוח האירופית החיה ומספררת. במטאמא השמר שאמא את כל הכאשה והעזובה שבהיכל ספרותנו והכל בצורה קלילה ושנונה, בפליטון נחמד, במכתב אל ידידתו, ובאותיות פורחות. סכל לא יבול את כל הבטלנות והרקבון ששלמו בתחומי-ספרותנו. אותה ה,רעצענמראליזאציאן הרעמאגאנית—כלומר, המליצה השרופה והנכונה ששלמה שלטון בלי-מצרים, ושהיתה סמל וכופת לכל הריקנות האינמה שמלאה את ספרותנו—היתה שנאות נפשו, תועבת לבבו. הוא אהב והעריך את הפשטות